

Romantika na Slovenskem – mladoslovenci in staroslovenci

Čas: 1830-1848 (zajema čas Prešernovega romantičnega/zrelega obdobja)

1829 (1 romantična pesem: Slovo od mladosti)

Zgodovina in kultura:

Metternichov absolutizem – do 1848, hud pritisk na Slovence, cenzura izhajata dva pomembna časnika:

- Kmetijske in rokodelske novice
- Literarni časnik (Kranjska čebelica)

Staroslovenci in mladoslovenci:

Slovenski in politični prostor se razdelita na 2 struji

Dva različna pogleda na literaturo in jezik

staroslovenci	mladoslovenci
Literatura: Leposlovje le del verske in moralne vzgoje za ljudstvo.	Literatura: Leposlovje naj bo visoka umetnost, kulturiran jezik, ki povzdiguje narod. Zgledujejo se po sodobnih evropskih literaturah in uvajajo zahtevne romanske pesniške oblike(sonet, tercina,...)
Jezik: Naj bo preprost in razumljiv za kmeta.	Jezik: je kulturiran jezik za izobražence
Črkopis: Prizadevanje za naš črkopis metelčica(abecedna vojna)	Črkopis: Zagovarja staro bohoričico (nima šumnikov)(abecedna vojna)

Prešeren(1800-1849):

Mladostno: 1824-1828

Ima ironičen zabavljiv pogled na življenje in piše o lahkotni ljubezni v stilu anakreontika

Dela:(Povodni mož, Dekletom, Zvezdogledom)

Zrelo: 1828-1840

Prevzame romantični pogled na svet (razkol med idealo in stvarnostjo), idealna ljubezen,

Romanske pesniške oblike. Doživi hude življenjske preizkušnje(Smrt Matija Čopa in Andreja Smoleja)

Pozno: 1840-1849

Umiri se po hudi življenjski krizi

Dela: Zdravljica(Narodno politična pesem), neiztrohnjeno srce, Nezakonska mati(Socialna pesem), Pevcu(Poezija)

Sonetni venec:

Zunanja oblika:

Mojstrski cikel sonetov

Povezani v venec (Magistrale je 15. sonet, kjer se vsi prvi verzi sonetov ponovijo)

AKROSTIH: Prve črke verzov izpišejo posvetilo Juliji

Notranja oblika:

Prešeren je v teh sonetih prepletel 3 glavne teme:

- Ljubezen do Julije
- Ljubezen do domovine
- Tema poezije

Idealna ljubezen do Julije. Ta umetnost in njen dovršen jezik pa dvigujeta kulturo in samozavest mojega naroda.

Krst pri Savici:

Zgradba epske pesnitve:

- Posvetilni sonet Matiji Čopu
- Uvod h krstu (Čas pokristjanjevanja Alpskih Slovencev)
- Krst pri Savici

Zgodba

Uvod	Krst
Črtomirov zunanji boj Tercine(26)(hitri ritem(Boj)) Pogorska vojska(Črtomir) je obkoljena v Ajdovskem gradcu Brezishodnost vojske(Lakota) Črtomirjev govor boj in poraz njegove vojske(Poslednji boj za staro vero proti novi)	Črtomirjev notranji boj Stanca(53)(Oktava ima 8 verzov in je počasen ritem) Črtomirjev notranji boj in obup ob bohinjskem jezeru Misel na samomor Ljubezen do Bogomile ga odvrne od tega Bogomila se pokristjani, Razočaranje za Črtomira Bogomila nagovori Črtomira na Pokristjanjevanje Črtomirjev Krst Ločitev

Zgradba

Uvod	Krst
Epska Pripovedna vsebina(boj-Črtomir kot junak)	Lirska, izpovedna vsebina Tudi še pripovedna(epska) vsebina Dramske prvine, pogovor med Bogomilo in Črtomirjem

Ideja

Uvod	Krst
Svobodoljubnost, zavest o pripadnosti, narodni trud in boj za svojo kulturo	Večplastna prva zaradi ljubezni do Bogomile Druga zaradi popolne otopelosti(Resignacija) Krščanstvo Črtomira prepriča, da se pokristjani Črtomir sprejme Krščanstvo ker je napočil nov zgodovinski trenutek. Naši predniki se s krščanstvom vključujejo v evropsko kulturo

Puškin (Jevgenij Onjegin):

Junaki zgodbe:

Jevgenij: bogat, izobražen, miren...

Tatjana: Čudovita podeželska plemkinja

1. poglavje: zgodba se dogaja v Petrogradu(Rusija) mlademu izobraženemu Jevgeniju umre oče Jevgenij postane žalosten... nato mu umre stric, ki mu zapusti podeželsko premoženje, ker je žalosten se preseli na podeželje, kjer spozna prijetno družino plemičev Larinovich(2 sestri Olga in Tatjana). Družino ga predstavi Lenski(pesnik(Olgin zaročenec)) po večerji se Tatjana zaljubi v Jevgenija, ampak on raje dvori Olgi.

2. poglavje: Jevgenij spozna Lenskina(Ljubeč, poln energije), postaneta najboljša prijatelja. Zaupa mu da je od otroštva zaljubljen v Olgo(Tiha, sramežljiva).

3. odlomek:

Jevgenij prizna lenskemu, da se mu Tatjana zdi zanimiva... Tatjana v Jevgeniju vidi idealnega moškega, zato se odloči, da mu bo napisala pismo. Čez nekaj dni ko ne dobi odgovora nagovori Lenskega, da poišče Jevgenija in ga povpraša o pismu.

4. poglavje: Jevgenij in Tatjana se srečata v vrtu. Jevgenij ji pove, da mu ni bilo vseeno za pismo vendar je on ne vidi tako kot ona vidi njega, ker se on ne namerava poročiti. Tatjana je vse bolj žalostna medtem pa sta Lenski in Olga srečna skupaj. Lenin povabi Jevgenija na Tatjanin god in zaupa Jevgeniju, da se bosta z Olgo poročila

5. poglavje: Na godbi sedi Jevgenij nasproti Tatjane, Tatjana se počuti slabo saj je imela slabe sanje, da bo Jevgenij ubil Lenskega. Jevgenij se maščuje Lenskemu tako, da povabi Olgo na ples, kjer odplešeta dolg ples. Lenski jezen odvihra po pištolo

6. poglavje: Tatjana ni bilo všeč, da je Jevgenij plesal z Olgo. Po godbi Lenski izzove Jevgenija na dvoboj. Lenski pošlje svojega prijatelja Zareckega. Sestaneta se naslednji dan pri mlinu. Lenski umre in Jevgenij obžaluje strel. Lenskega pokopajo.

7. poglavje: pride pomlad in Olga najde novo ljubezen. O Jevgeniju ni ne duha ne sluha. Tatjana obiše njegovo domačijo in v knjižnici najde njegove knjige, v katerih je pisal o svojih izkušnjah. Tatjana se odseli k teti v Moskvo. Tatjana tam najdejo moža, ki je generala in ga ona ne ljubi.

8. poglavje: Jevgeniju ne more pozabiti slike mrtvega Lenskega, na zabavi sreča Tatjano in izve, da se je poročila. Po zabavi ji piše pismo in, ker mu ona ne odgovori odide na obisk in med pogovorom z njo zaslišita kopita THE END

Evropski realizem – značilnosti in vrste

Značilnosti

Družba

Družbene spremembe: Kapitalizem, vzpon meščanstva, propadanje plemstva, nastanek in razvoj proletariata (razmere delovstva – dolgi delovniki)

Evropa po revolucionarnem valu leta 1848

Razvoj znanosti: Darwin evolucijska teorija v biologiji, Avgust Conte – Pozitiven: Mars in Engels – Dialektični realizem

Književnost:

Realizem je splošna umetnostna smer, ki prikazuje nekaj vsakdanjega in tipičnega. Snovi črpa iz vsakdanjega življenja, sodobnosti. Dela so zato tudi dokument takratne družbe (Opis meščanstva...)

Izraz iz Latinske besede RES, REALIS – pomeni STVAR, STVAREN

Osnovno vodilo realistov je objektivnost in nepristranskost.

Junaki niso več romantični temveč so tipični ljudje z vsakdanjimi problemi, ki odražajo družbo in okolje

Konča se ob koncu 19. stol. – pojavljati se začnejo smeri oz. nova romantika: dekadenca, novo romantiko, simbolizmom in slogom impresionizma.

Vrste

Romantični realizem: Še prisotne prvine romantike – naključja, preobrati (Balzac)

Objektivni realizem: Najbolj neprizadeto, stvarno prikazovanje (Flaubert)

Kritični realizem: izraža kritiko meščanske družbe (Gogolj, Turgenjev)

Psihološki realizem: Analizira človekovo podzavest, vzroke in posledice odločitev (Dostojevski)

Impresionistični realizem: Stvarnost prikazuje na podlagi trenutnih vtisov (Čehov)

Socialni realizem: Prikazuje ogrožene male ljudi (Dickens)

Poetični realizem: Vloženi realizem

Flaubert: Gospa Bovary

Charles: (1) Zdravnik, mati ga želi poročiti zato se poroči z vdovo, ki umre zaradi srčnega napada med sporekom z mačeho (njegovo materjo), Charles začne obiskovati moža, ki ga zdravi, a kmalu ugotovi, da moža obiskuje zaradi njegove hčere Emme

(3) V mestu spoznata lekarja Homaisa in odvetnika Leona, ki je Emmi zelo všeč saj imata veliko skupnih interesov. Emma rodi punčko in ju da ime Berte.

(5) Charles v osamljenosti umre. Najde ga njegova hčera Berte, ki se preseli k babici... nato k teti, ki jo zaposli v tovarni bombaža.

Emma: (2) Charles jo po končanem žalovanju zaprosi in ona sprejme, v zakonu mu ona proba čim bolj ugajati, a kmalu ni več srečna, ker hoče živeti življenje o kakršnem je brala v romanu, ko je bila še v samostanu. Ni ji bilo všeč živeti na podeželju. Plemič Markiz ju povabi na ples, ker mu je Emma všeč, Emma uživa na plesu a se sramuje Charlesa. Po plesu Emma trpi saj se vrne v staro življenje na posesti. Charles in Emma se preselita v večje mesto, takrat Emma spozna, da je noseča.

(4) Emma je v mestu zelo uspešna in občudovana, zato se Leon v njo zaljubi, Leon se seli v Paris, ker obupa nad Emmo, ker misli, da je zanj nedosegljiva. Emma spozna Rodolpheo, s katerim začne varati Charlesa. Charles nič ne sumi. Emma se počuti negotovo saj jo Rodolphe ne osvaja več kot jo je na začetku. Po neuspešni operaciji Charlesa se Emma odloči pobegniti z Rodolpheom a se ta premisli. Emma zboli, po zdravljenju si opomore in se popolnoma posveti svoji družini. Charles odpelje Emmo v Pariz, kjer srečata Leona. Emma porabi ves denar a jo Leon zapusti. Emma zaradi težav vzame prevelik odmerek zdravil in umre.

Dostojevski: Zločin in kazen

Glavni junak: Rodion Raskolnjikov (Siromašni študent) hoče bit pravičen zato načrtuje umor bogate Aljone Ivanove (pohlepna in stara oderuhinja). V gostilni spozna bivšega uradnika Marmeladova, katerega družina propada zaradi njegovega popivanja. Edina oseba ki ga rešuje je njegova hči Sonja, ki služi denar z prostitucijo. Rodion izdeluje načrt za umor čeprav del njega ne verjame v uspeh načrta. Rodion dobi pismo matere v katerem piše: da se bo njegova sestra poročila z premožnim dvornim svetnikom zato da bi lahko odplačali njegov študij. Rodion se odloči da bo poroko preprečil. Rodion ubije Aljono in med iskanjem denarja se pojavi njena sestra Elizaveta, ki jo nato ubije in najde denar, ki ga skrrije pod skalo. Zaradi pritiska Rodion po umoru zboli. Zanj skrbi prijatelj Razumihin, ko ga obiščeta mati in sestra ju nesramno odslovi. Isti dan Marmeladov umre saj ga povozi kočija in ukraden denar pomaga njegovi družini. Rodion se prijavi policiji kot morilec. Preiskovalec Porfirij zaslišuje Rodion vendar se Rodion izmika odgovorom zato se počuti samega, praznega in nesrečnega. Zateče se h Sonji in se z njo pogovori ter ji prizna zločin, ona ga razume in mu svetuje, da prizna zločin in sprejme kazen. Ko prizna kazen ga obsodijo na 8 let prisilnega dela v Sibiriji, kjer ga Sonja obišče in se zaljubita.

Gogolj: Plašč

Akakij Akakijevič je prepisovalec ki prepisuje knjige vsi v mestu se mu posmehujejo ker ima star plašč in je zelo neurejen a njega to ne moti. Ker je plašč zelo star in izrabljen se mu strga in ko pride zima Akakij to opazi. Akakij odide k krojaču Petroviču, ta mu je rekel da se plašča ne da zakrpati in da mu bo moral sešiti novega, a Akakij je hotel tega. Akakij začne varčevati denar za nov plašč. Ko je plašč pripravljen je Akakij zelo vesel zato ga prvi dan nese v službo kjer so vsi veseli za njega in ga zato

povabijo na zabavo, ki jo je priredil častnik. Akakij se po zabavi vrača domov in dva neznanca mu ukradeta plašč. Teta pri kateri živi mu reče naj obišče policaja detektiva ki mu bo pomagal. Detektiv mu noče pomagati in zato je akakij razočaran. Akakij zbolí za pljučnico in umre. Na pogrebu zanj ne porabijo veliko. Akakij se vrne kot duh in ustraši detektiva ki mu nato ukrade plašč.

Maupassant: Nakit

Matilda gre na ples. Izposodi si ogrlico od bogate prijateljice, mož pa ji kupi novo obleko namesto da bi si kupil pučke. Po plesu se oba zabavata v kočiji in po prihodu domov žena opazi da nima ogrlice. Oba začneta iskati ogrlico a je ne najdeta, zato si izposodita denar, da bi lahko kupila novo diamantno ogrlico. Oba nato delata (garata) 10 let, da bi odplačala dolg. Na koncu jima to le uspe a se jima to zelo pozna. Matilda sreča prijateljico in ji pove to zgodbo. Prijateljica ji pove da ogrlica ni bila vredna 10 let dela, ker je bila fejk.

Ibsen: Nora ali Hiša lutk

Prvo dejanje:

Nora je poročena z bankirjem Torvaldom. Nor sreča Lindo, ki ji pove, da je sposojen denar porabila na moževo zdravljenje. Torvald zaposli lindo ker ga nora prosi.

Drugo dejanje:

Torvald hoče odpustiti Krogstada, ki nato izsiljuje Noro. Doktor rank je smrtno bolan zato ga Nora ne prosi za denar, in je zaljubljen v njo. Notar še vedno izsiljuje Noro z dokazilom o dolgu. Linda ji poizkuša pomagati a jo Nora zavrne z dejstvom da se bo zgodil čudež

Tretje dejanje:

Linda se za Noratjevo tišino odloči poročiti z njim. Torvald najde pismo in obtoži Noro da mu je uničila življenje. Prepove ji tudi izobraževanje otrok. Služkinja Helena mu nato pove, da je dolg bil poplačan in zato Torvald prosi Noro za odpuščanje, a ona spozna, da življenje z njim ne obeta veliko in zato zapusti njega in otroke.

Med romantiko in realizmom na Slovenskem

To obdobje se deli na več smeri: razsvetljenstvo, predromantika in romantika, realizem

Vpliv teh smeri se kaže v širjenju nacionalnih in moralnih idej in v naslanjanju na ljudsko slovstvo.

Razvili sta se dve glavni smeri:

- Romantični realizem: v letih 1848—1881 realizem še ni izoblikovan, prepojen je z romantičnimi sestavinami Realizem se kaže samo v zaznavanju socialnih, političnih in gospodarskih problemov.
- Poetični realizem: v letih 1881—1899 se razvije nova oblika realizma, ki pa je še vedno v omiljeni obliki.

Razvoj literarnih vrst in zvrsti:

- v ospredju lirika ter epika v verzih in prozi
- nastane slovenska pripovedna proza
- nastanejo prvi poskusi tragedije, drame in izvirne veseloigre
- nastanejo začetki znanstvene in esejske proze

Tavčar: Visoška kronika

Polikarp je Izidorjev oče, ki ga je pretepel ker je Izidor ukradel ceking za samokres. Izidor se noče poročiti z Margareto za denar... zaljubi se v Agato, Marks jo obtoži čarovništva, a ona ni čarovnica, pogovor z škofom Janezom. Jurij reši Agato med sodbo čarovništva. Skupaj se poročita Izidor odide v vojsko in se vrne poškodovan najde Margareto in se z njo poroči.

Kersnik: V zemljiški knjigi

Dr. Sever in dr. Pavlin se pogovarjata o zemljiški knjigi in Pavlin pripoveduje o posestvu ki ni imelo nobenih dolgov in se je šele po smrti Znojilca (lastnik posesti) (ubije ga hrast (drevo)). Posest prepusti 1. sinu Tomažu drugemu sinu Matevžu prepusti 300 goldinarjev rejenki Adelajda pa dobi 50 goldinarjev. Matevž odide služiti na drugo posest in se čez nekaj let vrne na posest. Adelajda prav tako odide služiti na drugo posest k Brontovim in tam tudi ostane. Matevž in Adelajda se srečata na sejmu in se pogovorita nato jo Matevž obišče na posestvu in čez nekaj časa imata skupaj sina Lukca, Matevž pa odide na Hrvaško in tam tudi umre. Lukcova mati umre za sušico (bolezen). Tomaž ne skrbi dobro za posest in kmalu umre. Čez nekaj let umre tudi Lukec na posestvu Brontovih po tem ko ga pretepejo. Na koncu dr. Pavlin kupi posest na dražbi. Tristo goldinarjev pa prejme država, ker Lukec ni imel nobenega dediča.

Jenko: Obrazi

Cikel 21. pesmi (brali smo uvodni obraz, 5. 7. in 10.)

kratke preproste slike:

- 3 kitice štirivrstičnice (Krakovjak)
- Po vsebini neidelizirane, stvarne podobe človeka/narave
- Ne izkazujejo romantičnega čustvovanja
- Tema odnos med človekom in naravo

Obrazi:

Uvodni obraz:

Ustajujoča narava prebujata človeka, ki se počuti v sozvočju z njo.

5. obraz

Podoba sončnega vzhoda in človeka, ki hvali sonce. Sonce pa človeka nagovori (Nagovor)

7. obraz

Motiv razvaline, porušene zgradbe in spoznavanje da ni minljiv le človek, ampak tudi njegova dela

10. obraz

Mlade hčere truplo. Podoba matere ob hčerinem truplu, ob katerem je narava neprizadeta (smejoča).

Tema in ideja pesmi: Narava je večna in do človeka brezčutna

Gregorčič: Človeka nikar

Zbirka poezije 1882

Je psalm(Hvalnica(Prošnja bogu)), predstavlja posameznikov pogovor z bogom/preseženim.

Izraža: čaščenje, hvalo, zahvalo, prošnjo, tožbo in pokoro

Naprej je bilo izrazito biblijsko besedilo

Refleksivna pesem, ker pesnik izpoveduje svoje življenjske probleme in notranjo raznolikost.

Je osebnoizpoveda pesem, saj izreka bogu svojo duševno stisko. Izhod iz stiske je spomin na mladost in lepoto domačih planin in zavest, da se iz trpljenja poraja lepota. Rešitev je le po smrti-

Zunanja zgradba pesmi:

Gregorčič je obliko psalma v svobodni nekitični moderni zunanji obliki in vanjo vlil izrazito osebno in moderno razmišljanje/vsebino.

Tematika dvodelnost pesmi:

1. del:

Razmišljanje o nesmrtnosti duha in presnavljanju vsega telesnega v naravi/v normi(Očiten parteizem in potrjevanje boga kot stvarnika)

2. del:

Psalm preide v končno prošnjo, osebno izpoved: ne muči ga lastna minljivost; izraža pa pesimistično idejo o trpljenju- ne želi, da bi iz njegovega, spet nastal človek, ki podobno trpi.

2 del se začne zadnjih 8 verzov, ki zaokrožujejo izpoved

Tematika je bivanjska. Pesem je tesno povezana z pesnikovo biografijo in neizživetostjo v svojem poklicu.

Ideja: Gregorčič ne bi želel več živeti kot človek, raje izbere ne biti. Vzrok je njegova ujetost v poklicu(duhovnik)